

POLEMICI CORDIALE

Prima carte despre Șora

ADRIAN NIȚĂ

Într-o perioadă de nefericire și disperare, de criză financiară, politică și morală, este laudabil că apare câte o carte despre bucurie și speranță. Iar dacă mai adăugăm că lucrarea este despre Mihai Șora, atunci efortul merită toată lauda noastră.

Lucrarea *Mihai Șora. O filosofie a speranței și bucuriei* (București, Cartea Românească, 2009) este scrisă de Leonid Dragomir (n. în 1967), doctor în filosofie, profesor la Universitatea din Pitești. Leonid Dragomir a mai publicat o carte de aforisme (*Fragmente de adolescent întârziat*, Paideia, 2001), o lucrare de psihanaliză (*Nietzsche și Freud. Un eseu asupra ideii de inconștient*, Trei, 2007) și o lucrare de eseuri (*Îndreptar de uz personal*, Paralela 45, 2007). Interesul lui Dragomir pentru opera lui Șora datează din anul 2001 și s-a concretizat în articole scrise în diferite reviste culturale și într-o carte de dialoguri cu celebrul filosof (*Despre toate și ceva în plus*, Paralela 45, 2005).

Unul din elementele care particularizează lucrarea lui Leonid Dragomir este structura: lucrarea este alcătuită dintr-o notă biobibliografică, cinci texte despre cele cinci lucrări ale lui Șora, urmate de discuții (între Leonid Dragomir și Mihai Șora) pe marginea celor cinci lucrări, la care se adaugă o discuție cu privire la ansamblul operei șoraniene și o altă discuție, de câteva pagini, ce nu a fost inclusă în cartea *Despre toate și ceva în plus*. În loc de concluzie, autorul grupează o selecție din reflecțiile lui Șora asupra filosofiei și gândirii în general.

Probabil că structura aceasta, atât de eteroclită, atât de specială vrea să sublinieze din capul locului intenția autorului că lucrarea sa nu este o interpretare a filosofiei lui Șora, ci o introducere la filosofia lui Șora. Probabil că intenția principală a lui Leonid Dragomir a fost aceea de a oferi cititorilor o imagine de ansamblu cu privire la principalele lucrări ale filoso-

fului și nu aceea de a selecta anumite teme pe care să le analizeze în detaliu.

Deși întinsă pe un interval lung de timp (aproape 60 de ani), deși prima carte a fost publicată la Paris (*Du dialogue intérieur. Fragments d'une anthropologie métaphysique*, 1947), următoarele trei în România comunistă (*Sarea pământului* (1978), *A fi, a face, a avea* (1985), *Eu & tu & el & ea ... sau dialogul generalizat* (scrisă în 1988 și publicată în 1990)) și cea mai recentă în 2005 (*Clipa și timpul*), opera lui Șora are o uimitoare unitate și continuitate. Una din cele mai importante idei, care dă unitate operei, este ideea dialogului. Dialogul ne dezvăluie, consideră Șora, specificul ființei umane prin continua deliberare internă, prin continua oscilare între „da” și „nu”. Faptul că deseori dialogul nostru este mut, adică purtat fără cuvinte, subliniază din plin specificul ființei umane de a fi singura ființă conștientă că în interiorul său se poartă un dialog continuu între ființă și neființă. Dialogul ne oferă imaginea unui spectacol jucat între vocea ființei (unică, adevărată, reală) și vocile aparentei (plurală, falsă, aparentă).

Având în vedere acest specific al umanului, vom fi, poate, întrebați care ar fi condițiile dialogului sau, cel puțin, dacă există vreo condiție suficientă a dialogului. Șora analizează nu mai puțin de trei condiții necesare ale dialogului, și anume discursivitatea, reflexivitatea și libertatea. Arătând că discursivitatea este o condiție necesară a dialogului, Șora subliniază rolul temporalității, al finitudinii și istoricității ființei umane. Omul este singura ființă care este conștientă că are un deficit de ființă, că este simultan ființă și neființă. Dacă reflexivitatea este proprie oricărei creaturi spirituale (om sau înger), o notă necesară, și foarte importantă, este adăugată de libertate. Tematizată în aproape toate lucrările, libertatea este caracterizată în termeni de interioritate – exterioritate și actualitate – posibilitate. Aflăm astfel că libertatea nu este atât celebra necesitate înțeleasă, cum se propovăduia în comunism, cât mai ales este identitatea dintre făptuire și temeii, suprapunerea cât mai exactă dintre *a avea*, *a face* și *a fi* și asumarea deliberată a propriei ființe, pentru a o manifesta în afară așa cum este înlăuntrul ei. Dar nici discursivitatea, nici reflexivitatea și nici libertatea nu dau esența dialogului interior. Așa se face că, după Șora, condiția suficientă a dialogului interior este reprezentată de cădere,

caracterizată de filosoful nostru drept expulzarea făpturii ce a păcătuit prin orgoliu dintr-o existență deplină, într-o existență istorică, dar degradată.

Miezul tare al filosofiei lui Șora este dat de un model ontologic care dă seama nu numai de relația complexă a cuvintelor cu lucrurilor, ci și (sau mai ales) de natura ființei. Modelul ontologic poate fi imaginat ca o sferă ale cărei puncte de pe suprafața sa sînt proiecția multitudinară a centrului sferei. Punctele actualizate de pe suprafața sferei încep a sălășlui de-a valma în centrul sferei, sub forma unui impalpabil infinit intensiv, numit de filosoful nostru „infinit de compenetrație”. Dacă vom desfășura sfera, vom obține o planisferă a cărei verticală ar da locul geometric al interiorității, ca omolog al razei, și a cărei orizontală ar da exterioritatea, ca omolog al suprafeței. Între centrul sferei („universală puțință de a fi”) și suprafața sferei („actualitatea existențială”) se află nenumărate niveluri de potență intermediară dar și de potențe terminale.

Una din cele interesante aspecte ale filosofiei dialogului este dată de sublinierea relațiilor care există între dialog și temporalitate. Dialogul (fie intern, fie generalizat) se produce nu numai în dimensiunea prezentului, dar este legat și de trecut ori viitor. Dacă mai adăugăm aici relația cu importantul cuplaj categorial *a fi*, *a face*, *a avea* vom obține o imagine extrem de complexă a intenționalităților cu privire la dialog și libertate. *A fi* este condiția fundamentală a prezentului, deoarece noi sîntem propriul nostru prezent. În virtutea propriului nostru așa constitutiv trebuie să fim în împrejurările de aici și de acum. Cu alte cuvinte, *a fi* înseamnă a umple fără rest limitele propriului tău așa, în confruntarea lui nemăsluită cu împrejurările strict determinate în care se desfășoară. *A fi* înseamnă a fi în întregime prezent la, și numai la, propriul tău prezent. În schimb, *a face* este strîns legat de viitor, căci noi tindem spre viitor prin proiectele pe care le avem, prin deschiderea pe care o facem permanent prin intermediul ființei noastre, prin intermediul discursivității. În fine, cu *a avea* atingem dimensiunea trecutului: avem o educație, avem amintiri, avem limbaj. Toate acestea ne stau în spate asemenea unui avut propriu.

Cum dialogul presupune existența a doi subiecți, un „eu” și un „tu”, liberi și egali în dem-

nitare, este evident că filosofia lui Șora conduce în mod firesc la descoperirea alterității, la o relație privilegiată cu „celălalt”. Are loc, astfel, un fel de revelație a alterității, prin care fiecare dintre noi este scos din posibila stare de monadă și ne introduce în comunitate, în societate. Ca ființe ale dialogului, avem nevoie să fim toleranți, să fim morali, iar de aici și pînă la edificarea unei etici nu mai e decît un singur pas pe care filosofia lui Șora îl face în mod firesc în lucrarea *Clipa și timpul* (considerată de autor, pe bună dreptate, cheia de boltă a sistemului său filosofic).

Un cititor atent al lucrării *Mihai Șora. O filosofie a bucuriei și a speranței*, de Leonid Dragomir, poate să-și ofere singur un răspuns posibil la întrebarea legată de titlul cărții. Dacă va înțelege că pentru Șora filosofia este înțelegere, dar nu una teoretică sau abstractă, ci una pusă la lucru, adică filosofare, dacă va observa că dialogul (fie intern, fie generalizat) este o continuă bucurie a spiritului, va înțelege atașamentul detașat al acestei filosofii spre optimism, spre speranță, spre viață.

Deși fragmentară și cu o structură de un tip mai special, lucrarea lui Leonid Dragomir *Mihai Șora. O filosofie a bucuriei și a speranței* are meritul eminent de a realiza prima introducere în filosofia patriarhului filosofiei românești.

